LA DOBLE CRISI DE L'ESCOLA RURAL

Les grans concentracions, característiques de l'època del desenvolupisme van provocar la ruptura de l'escola al seu medi natural.

L'escola rural es troba immersa, contra la seva voluntat, en una doble crisi. Per una part, la crisi del camp espanyol colonitzat pel medi urbà a través d'uns «planes de desarrollo» que l'han sagnat per obtenir mà d'obra, capital i recursos alimenticis. Per una altra part, la crisi d'un sistema educatiu que va justificar els principis de centres graduats, grups homogenis i ensenyament per àrees, la supressió de milers d'escoles unitàries —mal anomenades incompletes— sense tenir en compte que, moltes vegades, tancar una escola significava tancar un poble.

Va ésser a partir de la tecnocràtica i desenvolupista llei General d'Educació i, més concretament, de les Ordres Ministerials per a la Transformació i Classificació de Centres quan el perill va amenaçar l'existència de molts petits pobles que veien amenaçada l'existència de la seva escola, amb tota la filosofia d'integració que significa el possessiu i en funció del «se procederá a la agrupación en la cabecera de la comarca» que proposava el «III Plan de Desarrollo» amb la pretensió d'urbanitzar tot l'espai nacional mitjançant nuclis d'expansió.

Des de llavors fins avui, la petita història de l'educació en el medi rural segueix el fil conductor de les concentracions escolars. El 1971-1972 va començar la creació de llocs escolars a les províncies considerades rurals; el 1973 s'obre un llarg parèntesi per una reducció pressupostària i l'oposició social creixent a les concentracions; el 1978 es van aprovar uns pressupostos extraordinaris en els «Pactes de la Moncloa» per a crear centres complets, molts d'ells infradotats per no poder superar el límit de 30 milions dels plans de «Reforma, Ampliación y Mejora

(RAM)» la qual cosa va suposar una nova zigazaga de les concentracions escolars; i a partir de 1980 va tornar a produir-se, excepte casos excepcionals de directors provincials en busca de medalles, una frenada a la febre concentradora a causa, una vegada més, del retall de pressupostos per a l'ensenyament estatal.

Per justificar el pla de concentracions escolars es van anotar una sèrie d'avantatges que teòricament comporten aquests centres i es van oblidar en moltes ocasions els inconvenients i la posada en pràctica d'unes possibilitats planificades des dels despatxos de la capital de província.

És cert que un pla de concentració escolar facilitar l'escolarització, no en el cas d'aquesta comarca, obligatòria dels nens que viuen en àrees de població diseminada o en petits nuclis, cosa que amplia el seu horitzó per una més gran socialització que superi un mal entès localisme ancestral i converteixi el col·legi receptor (és fals) en un centre d'irradiació cultural per a tota la comarca.

La concentració escolar acostuma a disposar d'un edifici millor, millor equipament i material escolar que la petita escola unitària i un menjador escolar ben atès, cosa que pot resultar molt positiva a l'hora d'adquirir uns hàbits socials per part dels nens.

Per últim, es possibilita una major qualitat de l'ensenyament, sobretot pel que fa a coneixements per l'existència de grups homogenis, i d'un professor especialitzat a cada una de les àrees del currículum escolar.

Però també resulta evident que es pot perdre el contacte directe mestre-alumne-pares que existeix en les escoles petites i que és quasi impossible començar amb una classe homogènia amb alumnes que han arribat de diferents centres i nivells educatius. Que és molt difícil programar conjuntament els mestres titulars del centre concentrador i els qui romanen als petits pobles atenent els primers nivells de l'ensenyament; i que els pares dels centres adscrits perden la relació amb al centre on van els seus fills.

El transport escolar és perillós, com ho han demostrat tristament alguns accidents produïts en els darrers anys, i ha calgut deixar passar una desena d'anys perquè el 1982 es publiqui una normativa adequada.

El nen passa la major part del seu temps fora de casa i els horaris escolars i de transport no li deixen temps per fer gaire cosa fora de l'escola.

A més a més de les despeses socials —i no és el més petit la possible desvalorització del lloc de procedència i el neguit per escapar del poble— les concentracions escolars són cares. Segons estudis realitzats per Ramón Garcés a Aragó i Miquel Grande a Castella-Lleó, regions eminentment rurals, el cost per alumne d'una concentració escolar amb 30 alumnes per aula és igual al cost per alumne d'una escola unitària amb 11 alumnes per aula.

Avantatges i inconvenients a part, el que interessa realment, sobretot a qui les pateixen, és com es duen a terme les concentracions. Són centres molt desiguals en raó del nombre d'alumnes concentrats, nuclis de procedència, rutes de transport, característiques de la comarca, etc., però Jesús Regidor i Goya Carmena detecten en un estudi recent unes característiques comunes: les limitacions dels nous edificis concentradors i les seves dotacions, les deficients i desiguals condicions del transport escolar, la deficient i desigual atenció als menjadors i una inadequada estructura organitzativa interna que no s'ajusta a les necessitats específiques d'aquests centres.

Tota concentració escolar produeix inevitablement la supressió de les petites escoles unitàries de la comarca.

Cal només conèixer mínimament el camp espanyol —i no solament de cap de setmana— o recordar la nostra infantesa per comprendre les grans dificultats d'aquestes escoles rurals. El seu abandonament va aparellat a l'oblidament general del medi rural i a les circumstàncies sòcio-culturals d'un entorn reduït i envellit.

Per a l'administració educativa les escoles unitàries són centres a extingir i, en certa mesura, romanen en la il·legalitat, en ésser sistemàticament oblidades a les lleis educatives.

A LOECE no estaven esmentades i a la LODE només hi ha una petita referència a l'article 42.3 als «colegios de educación general básica con menos de ocho unidades».

Aquest abandonament es tradueix en una alarmant manca de material escolar de tot tipus, en una manca d'equipaments amb dificultats de personal, etc.

Per als teòrics i pedagogs l'escola petita rural no existeix, o, almenys, no interessa com a objecte d'estudi, segons es dedueix de la manca d'investigacions i propostes didàctiques adaptades. Solament alguns grups de mestres renovadors s'han preocupat d'elaborar programacions específiques per aquest tipus d'escola, no com un impuls nostàlgic sinó com a acceptació d'una realitat actual i un compromís per a la seva millora.

Per a les grans editorials l'escola unitària no és rendible. Els llibres de text estan digirits preferentmet al món urbà i a un curs concret de l'EGB, i pel que fa a l'escola unitària es necessita una programació vertical per a diferents nivells educatius.

Generalment al medi rural no existeixen parvularis ni escoles infantils, i les sortides en finalitzar l'EGB solen ésser problemàtiques, amb la conseqüent sortida del poble sense ajudes si es vol cursar estudis mitjans.

Malgrat les grans limitacions de l'actual escola unitària, és possible una pedagogia renovadora. Algunes de les més interessants experiències pedagògiques modernes, com les tècniques Freinet o l'escola de Barbiana, van néixer en el medi rural, i molts mestres anònims estan realitzant actualment un ensenyament proper al medi. El medi rural és un medi pedagògic ideal per la seva proximitat i concreció.

En un petit poble, on les relacions mestre-pares-alumnes són tan directes, és possible una ampliació de l'àmbit escolar. L'escola pot sortir dels seus murs a estudiar el seu entorn pròxim i pot convertir-se en l'únic focus cultural de la localitat.

Les sortides escolars, la participació dels pares en la programació escolar, la revista escolar, la col·laboració de l'ajuntament amb l'escola, etc., són algunes de les moltes possibilitats.

En una petita escola es pot portar a terme un autèntic i no teòric ensenyament individualitzat adaptat al progrés maduratiu de cada nen, tenint en compte una avaluació i recuperació contínua. El contacte i convivència de xiquets i xiquetes de diferents edats és enriquidor i està d'acord amb la vida diària, on convivim persones d'ambdós sexes i de totes les edats.

L'escola unitària necessita oblidar nostàlgies i rebre un tractament específic però igualador, que compensi tants anys d'abandonaments i d'instrumentalització com a conformadora d'una consciència d'inferioritat del medi rural.

Article aparegut a «El País» el dia 17-1-84
signat per Jesús JIMÉNEZ
Transcrit per Magda VIDAL

